

je, pri tome, zanimljivo Kinžalovljevo objašnjenje majanskih brojnih božanstava u svetlu kulta predaka roda ili grada-države. Njime se mnogi problemi klasifikovanja i tumačenja božanstava razjašnjavaju i pojednostavljaju.

U poglavlju »Značenje simbola«, autor knjige se pozabavio kosmološkim konceptima majanske kulture, većim brojem ritualnih obrazaca upoređujući ih sa astečkim; lokalitetom Rio Azul i mogućnostima arheologije religije kao relativno novije discipline, kao i problemima tumačenja određenih materijalnih ostataka ove drevne civilizacije, ali i drevnih civilizacija uopšte. Iako se svaki čitalac neće moći saglasiti sa autorovim stavovima (s.96-97) da je »čovjek neizlječivo religiozan«, »da je religioznost nešto prirodno i karakteristično ljudskoj prirodi«, odnosno, »da su očekivanja o prevazilaženju i ukidanju religije ne samo preuranjena, već i lišena svakog osnova«, ova studija umnogome objašnjava duhovni svet Maja i ne treba praviti paralele sa evropskim duhom, jer u njemu živeti i verovati nikad nisu imali znakove jednakosti kao što je to bio slučaj u kulturama Mezoamerike. Jedan od vrlo značajnih detalja na koje se autor šire i ne osvrće je da su »iznad groba vladara pravljene piramide, na kojima su se rituali i izvodili« (s.105), odnosno, činjenicu da je tek 1952. godine ispod piramide Hrama natpisa pronađena prva kriptična sarkofagom, a da su do tada svi arheolozi i savremeni istoričari odbijali ideju, pa i samu pomisao, o istovetnoj ili bar delimično istovetnoj svrsi piramida u Mezoamerici sa onima u npr. Egiptu, iako je kod pojedinih starih španskih hroničara bilo ovakvih tvrdnji!

Takođe, autor u ovom poglavlju čini grešku (s.110) kad govori o majansko-astečkoj legendi o nastanku sveta. Macehualli nisu »obični ljudi« već preci Asteka i označavaju one koji su »zaslužni pokajanjem« Kecalkoatla nakon njegovog odlaska na istok u Oblast mrtvih (Miktlan) i povratka sa tog puta, kada je sopstvenim pokajanjem stvorio ljude i kukuruz. Obični, današnji ljudi su tzv. tlakaocamatlni (ljudi-majmuni) prema Analima iz Kvatitlana.

Naredno poglavlje je »Popol Vuh i mit o božanskim blizancima« koje se bavi problemima provedenja i interpretacije ovog, verovatno, najznačajnijeg majanskog dela, odnosno, Sve-te knjige Maja-Kiče Indiosa, kao i silaskom u podzemni svet i jednim od najvažnijih majanskih mitova — mitu o božanskim blizancima koji ima i svojevrstan kosmološki kontekst.

Poslednje poglavlje je posvećeno »Prekolombovskim religijama i njihovim trgovinama u savremenim verovanjima«. Uočavajući »sjač prošlih vremena« i njegove uticaje na porobljena indioska plemena, odnosno na španski katolicizam na tlu Mezoamerike, autor vrlo jasno ukazuje na stvaranje novih verovanja, često i sinkretičkih, i kosmoloških konceptata kod pojedinih majanskih zajednica koje su opstale sve do današnjeg dana i upućuje na istraživanja koja su u tom pravcu vodena.

Poseban je problem »Referenci i Bibliografije« koja prati rad. Bilo je neophodno, bar ovog puta, razdvojiti šta je korišćena literatura, a šta postojeća jer se čitanjem vrlo lako može videti šta je sve autor koristio od ovde navedene literature. Ukoliko je želeo da uz rad predstavi postojeću literaturu o ovoj vrlo interesantnoj oblasti onda je mnoga važna dela i njihove autore prenebregao (npr. : R. Acosta, G. H. S. Bushnell, M. Covarrubias, L. C. de Cook, P. Drucker, P. Garcia, H. Cunov, J. M. Longyear, B. Mc Afree, M. Olmeda, F. Peterson, Y. Paddock, M. L. Palacios, L. Sejourn, G. Waine, B. L. Whorf, G. C. Vaillant, G. Zimmermann su samo neki od njih, pored već pomenutih sovjetskih). Takođe, neophodno je bilo bar navesti i radove brojnih španskih i indioskih hroničara, u ovoj bibliografiji, koji još uvek, s kritičkim iščitavanjem, imaju o ovoj materiji šta reći.

Sušтина ovog prikaza nije u umanjivanju značaja i postojećih vrednosti ovako jedinstvene knjige u našoj kulturi i nauci, već upravo ukazivanje na potrebu mnogo dublji i ozbiljniji, u svakom slučaju temeljniji, naučnog rada i pristupa ovoj oblasti koja je u Jugoslaviji potpuno neistražena i nepoznata, pa se čak ni na univerzitetima ili u institutima njome niko ne bavi. Stvarna vrednost ovog dela moći će se oceniti u našoj kulturi tek za deceniju-dve ukoliko ne ostane zaboravljeni pionirski poduhvat.

ars mathematicae

vladan panković

»NOVIJA FILOZOFIJA MATEMATIKE« (Zbornik radova, priredio Zvonimir Sikić), Nolit, Beograd, 1987.

Kao stoprva po redu, u sjajnoj biblioteci »Sazvežđa« beogradskog »Nolita«, pojavila se knjiga »Novija filozofija matematike«, koja sadrži radove jedanaest poznatih matematičara (R. Carnap, A. Heyting, J. von Neumann, I. Lakatos, W. V. Quine, R. L. Goodstein, K. Gödel, E. Beth, D. Prawitz, S. C. Kleene, G. Kreisel) od kojih se neki (Gödel, von Neumann) mogu svrstati među najveće genije matematike. Radove, originalno publikovane u periodu od 1931. do 1978. godine, odabrao je, preveo (za-jedno s Deanom Rosenzweigom) i klasifikovao na tri, uslovno rečeno, poglavlja (I Zasnivanje matematike, II Postojanje matematičkih predmeta, III Matematička logika), Zvonimir Sikić. Isti autor napisao je i nadahnut uvod (»Novija filozofija matematike«) u kojem, već na početku, određuje sadržaj knjige. »Filozofija matematike je« — kaže Sikić — »problematiziranje matematike, dovodenje matematike u pitanje. Filozofija matematike je, dakle, kritičko razmatranje matematike; razmatranje koje zahtijeva distancu, istupanje iz matematičkog mišljenja. Treba je stoga razlikovati od nekritičkog uranjanja u okvir matematičkog mišljenja u kojem se zbiva sama matematika. Ovaj bi uvod krivo mogli shvatiti kvazifilozofi vjerujući da je njime još jednom potvrđena njihova vizija matematičara koji ne može razumjeti bit znanosti; konkretno, njihova vizija matematičara koji ne može razumjeti bit matematike. Znanstvenik bi, naime, bio taj koji navodno ne može istupiti iz znanosti i jasno je filozofski shvatiti. Mi ovdje ne zastupamo to gledište. Iako znamo da većina znanstvenika ne istupa iz znanosti, mi isto tako znamo da većina filozofa nikada ne ulazi u znanost, što im unapred onemogućava da iz nje istupe. (Kvazi filozofi zaboravljaju da se istupiti može samo iz nečega u što se već prethodno ušlo.) Smatramo da filozofski relevantan govor o znanosti može izreći upravo znanstvenik koji istupa iz znanosti (i dopuštamo, ako je to nekome značajno, da on time postaje filozof) ili filozof koji ulazeći u znanost zadržava (filozofski) distanciju prema njoj. Točno je da čisti znanstvenici nisu relevantni za naše pitanje, ali ni tzv. čisti filozofi nemaju o njemu što reći. (Uostalom, relevantan povijest filozofije i znanosti dovodi ozbiljno u pitanje postojanje ovih čistih oblika). Problematiziranje matematike o kojem će ovdje biti riječ jest problematiziranje matematike kao spoznaje, ili točnije, kao paradigmatškog primjera spoznaje«. (str. 11.—12.)

Već iz navedenih uvodnih reči, kao i iz popisa imena autora članaka, sledi zaključak da

je »novija filozofija matematike« koncipirana, sasvim opravdano, s daleko većim pretenzijama no što je popularizacija novijih matematičkih teorija o fundamentima matematike, ili pak da bi bila samo »nastavak« dela Stefana Barkera »Filozofija matematike« koje se već pojavilo (pod rednim brojem 37) u istoj »nolitovoj« biblioteci. Zbog toga nije na odmet reći nekoliko reči o pristupu ovoj knjizi. Noviju filozofiju matematike« u celini mogu pratiti pre svega profesionalni matematičari, a uz nešto napora i oni koji su na opštem kursu matematike na fakultetima prirodno-tehničkog usmerenja prošli bar elementarni kurs algebre, matematičke logike i teorije skupova. Pa ipak za ove poslednje nije na odmet, dok je sa ostale, čije obrazovanje nije obuhvatalo gradivo matematike u traženom stepenu, praktično neophodno da svoja znanja obnove i dopune bilo iz standardnih univerzitetskih udžbenika, bilo iz veoma dobrih izdanja »Skolske knjige« iz Zagreba u biblioteci »Moderna matematika« (npr.: N. J. Vilenkin, »Priče o skupovima«, 1975.; L. A. Kalužin, »Što je matematička logika«, 1975.; H. Zsigmond, S. Mihaly, »Pristup modernoj algebri«, 1976.; V. N. Trostnikov, »Što su konstruktivni procesi u matematici«, 1983. J. — L. Krivine, »Aksiomska teorija skupova«, 1978., itd.) kao i iz mnogobrojnih izdanja drugih domaćih izdavača (npr.: M. Bertolino, »Matematika, prirodne nauke i marksističko obrazovanje«, Naučna knjiga, Beograd, 1980.). Ovo međutim nikako ne treba da uplašiti one koji nisu spremni na takve »napore«, jer je tekst knjige moguće pratiti i bez udubljanja u matematički formalizam, pa ipak i u takvom »krokiju«, i, u izvesnoj meri, intuitivno, spoznati veličinu postavljenih problema i veličinu uopštavajućih misli kojima se oni nastoje razrešiti. Čitaoca koji knjigu čita »impresionističkom tehnikom« treba takođe upozoriti da usmerenja u modernoj (novijoj) filozofiji matematike, kao što su na primer konstruktivizam, empirizam, intuicionizam, itd, nisu uvek niti u svemu ekvivalentni sa istoimenim usmerenjima savremene opšte filozofije, niti da iz njih potiču. Sve generalizacije koje se čitaocu, ad hoc, nameću, treba stoga podvrći opsežnoj i sistematskoj analizi.

Na kraju, može se reći da je »novija filozofija matematike« delo od one retke vrste koje nam tek kad ga pročitamo pokazuje koliko nam je bilo neophodno, koliko bi nam bez njega pogledi ostali skućeni. Umetnost matematike u naše vreme sve više postaje matematika života, života kao umeća i umetnosti.

zašto je snijeg prljav?

milovan tatarin

Pavao Pavličić: »RAKOVA DJECA« Znanje, Zagreb, 1988, biblioteka »HIT«

Ako je u prethodnom svom romanu, u »Krasopisu«, Pavličić zalažao uslojio priču tako što je, pored osnovne pripovijedne razine koja prati zbivanja uzrokovana anonimno pristiglih rukopisom, unio i maniristički obilježene relacije (odnos spram zbilje, tradicije, te odnos teksta prema samom sebi — metatekstualnost) i time zainteresirao ne samo konzumentski određene čitatelje već i one koji ponešto znaju o teoretskim eksplikacijama, a time onda priskrbio prilično povoljne vrijednosne sudove, u najnovijoj knjizi on će i najistrajnije re-

cipijente postaviti u ozbiljnu kušnju, naime, da roman dočitaaju do kraja.

I ovoga puta Pavličić se odlučio za vjerojatno najomiljeniji mu žanr, za krimić čija će radnja ponovo biti motivirana, sada već sasvim dobro poznatim autorovim načinom, nekim osobnim razlozima jednog od akatanata (»Radovan Sedlaček je moj prijatelj. Ne vidam ga dugo, doduše, to je komplicirano, ali on je moj prijatelj. Skupa smo odrasli«, str. 13.) što onda omogućuje da nosilac detekcije bude osoba, a to je baš ona nit koju Pavličić tako ustrajno sledi.